

Новітня історія України

УДК: 94:329.7(477)“1917/1918”

I. Б. Дацків

ПОЛІТИКА АНТАНТИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В 1917–1918 РОКАХ

У статті автором здійснено спробу проаналізувати й узагальнити місце Української Центральної Ради в зовнішній політиці держав Антанти в 1917–1918 рр. Систематизація та проведення порівняльного аналізу воєнно-стратегічних та зовнішньополітичних позицій Великобританії, Франції і США в контексті розв'язання українського питання. У дослідженні уточнено місце і роль України у воєнно-політичних стратегіях держав Антанти.

Ключові слова: Центральна Рада, Антанта, дипломати, переговори, уряд.

Зростання міжнародної активності сучасної України, входження її до низки світових та регіональних структур обумовило необхідність розбудови дипломатичної служби і розробки головних напрямків зовнішньої політики. В зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення і узагальнення досвіду міжнародної діяльності українських національних урядів 1917–1921 років. Серед усього розмаїття зовнішньополітичних контактів Української Центральної Ради першочергове значення мали її дипломатичні взаємини з країнами Антанти, які відігравали вирішальну роль у формуванні основних принципів міждержавних взаємин і встановленні світового порядку у повоєнний період.

Для вивчення цієї проблеми найбільший інтерес становлять роботи безпосередніх учасників тих подій, зокрема праці М. Грушевського [1], В. Винниченка [2], Д. Дорошенка [3], О. Шульгина [4] та інших. Характеризуючи проблеми становлення державності в цілому, вони торкаються і питань зовнішньої політики Центральної Ради та дипломатичної орієнтації на країни Антанти.

У радянській історіографії Українська Центральна Рада загалом класифікувалася як установа «буржуазно-націоналістична», «контрреволюційна». Цілком зрозуміло, що й зовнішньополітична діяльність її в працях офіційних істориків М. Супруненка [5], Р. Симоненка [6], І. Хміля [7] та інших оцінювалася негативно.

Починаючи з 90-х років ХХ ст., коли з'явилася можливість працювати з архівними джерелами, які були раніше забороненими для дослідників, побачили світ наукові праці, присвячені різним аспектам діяльності українських національних урядів. Серед таких праць заслуговують на увагу роботи вітчизняних істориків В. Верстюка [8], Д. Веденєєва [9], В. Сергійчука [11], М. Держалюка [12], В. Соловйової [12], О. Павлюка [13] та інші аналізують джерела з наукових позицій, неупереджено висвітлюють історію України із залученням архівних документів.

Впродовж літа 1917 р. якогось зацікавлення Україною Антанта і США не виявляли, що пояснювалося державотворчою концепцією проводу Центральної Ради щодо автономії у складі Росії та твердою лінією Тимчасового уряду на продовження війни до переможного кінця. У ті дні головним чинником міжнародної політики у Європі була Франція, яка була ядром Антанти й спромоглася у ході світової війни, особливо на її кінцевому етапі, стати провідною державою світу. Крім того, Францію та Російську імперію пов'язували довголітні тісні зовнішньополітичні стосунки. Вона, безперечно, прагнула мати у особі Росії сильного партнера і союзника у збройному протистоянні з Німеччиною. Отже, Париж і його зовнішньополітичне відомство не сприймали виникнення якихось державних утворень на території Росії після падіння імперії й докладали всіх зусиль для збереження єдиної Росії та її збройних сил, зокрема на українському напрямку, де діяли наймогутніші Південно-Західний та Румунський фронти.

До збереження єдиної Росії Францію, зрештою як і Англію та США, спонукали економічні інтереси. За підрахунками В. Косика, іноземні капітали, вкладені у Російську імперію, сягали 2242 млрд. золотих рублів. Із них Франція інвестувала – 581,4 млн., Англія – 507,5, Німеччина – 441,3, Бельгія 341,6, США – 117,8 млн. Як бачимо, Антанта і США, безумовно, не мали наміру втрачати свої капітали в Росії. У промисловість України найбільше капіталів вклала Франція – 210,6 із всіх 419,2 млн. руб. Тобто, більшість іноземних капіталів інвестованих в Україну, були французькими [14, с. 27–28].

Безумовно, першим завданням французької дипломатії було втримати російський фронт від Балтійського до Чорного моря, домогтися, щоб збереглася величезна військова сила, зокрема на території

України. Адже на Східному фронті лише Німеччина впродовж 1917р. утримувала 74 дивізії, що становило 31% від усіх її військ в роки Першої світової війни [15, с. 324].

Навесні 1917р. Південно-Західний фронт був потужною військовою силою. Ним командували досвідчені висококваліфіковані воєначальники. Головнокомандувач арміями фронту – 59-літній генерал-лейтенант Олексій Гутор – закінчив кадетський корпус, військове училище, академію Генерального штабу, всю війну перебував на фронті, командував дивізією, армійським корпусом, армією (згодом перейшов до Червоної армії, 1938 р. був репресований і розстріляний). Штаб очолював генерал-лейтенант Микола Духонін, який після більшовицького перевороту в Петрограді, з 1 листопада, став Верховним головнокомандувачем російської армії. Польове управління фронту перебувало у Києві.

До фронту належали: на Поліссі – Особлива армія генерала П. Балусьова (три армійських корпуси і один кінний), 7-ма армія генерала Л. Бельковича (три армійських, Сибірський, Кавказький корпуси) в долині Гнилої Липи на Поділлі, 8-ма армія генерала Л. Корнілова (три корпуси на Дністрі і три - на Буковині), 11-та армія генерала І. Ерделі (три армійських, 1-й Туркестанський, Сибірський кінний корпуси) – в районі Дубно – Броди. У резерві фронт мав два гвардійських, три армійських і кінний корпуси. Загалом фронт мав на передній лінії 40 дивізій чисельністю майже 600 тис. вояків.

Не менш потужним був Румунський фронт, який очолював головнокомандувач арміями генерал від інфантерії Дмитро Щербачов, що всю війну перебував на фронті, тривалий час командував арміями на Галицькому напрямку. Начальником штабу був генерал М.Головін. До фронту належали 4-та армія генерала Олександра Рагози (згодом військовий міністр в уряді Гетьманату 1918 р.), 6-та армія генерала Опанаса Цурикова, а також 9-та армія генерала Анатолія Кельчевського та дві румунських армії. Крім того, у резерві – армійський, кінний та румунський корпуси. Загалом – 36 дивізій, чисельністю майже 450 тис. вояків [16, с. 280-281].

Отже, війська, що протистояли Східному фронтові Центральних держав, були досить потужними, і це спонукало Антанту утримати їх, бодай у послабленому революційними подіями стані. Саме для цього вони підтримували антибільшовицькі сили у Росії й Україні, оскільки більшовики на чолі з В. Леніним проголошували гасла про найшвидше закінчення бойових дій на фронтах, чим приваблювали мільйонні солдатські маси. Присутності величезних військ Росії на території України провід Центральної Ради не міг не враховувати у своїх відносинах і стосунках з Тимчасовим урядом до самого його падіння. Ці війська завдавали багато турбот Центральній Раді, оскільки були настроєні, здебільшого до неї вороже по мірі зростання їх більшовизації. Крім того, вони ускладнювали стосунки з Раднаркомом внаслідок певних домовленостей із Всевеликим Військом Донським щодо евакуації фронтових козачих частин на Дон через територію України.

Більшовицький жовтневий 1917 р. переворот у Петрограді радикально вплинув на українсько-російські стосунки. Як вже зазначалося, Генеральний секретаріат відреагував на подію відозвою «До всіх громадян України», у якій не визнав Раднарком на чолі з В. Леніним легітимним урядом Російської федерації. Центральна Рада проголосила Третій Універсал, яким утворено незалежну Українську Народну Республіку і накреслено низку докорінних перетворень суспільно-політичного і економічного життя у державі. Щоправда, впровадження власного державного устрою у формі демократичної республіки із своєю законодавчою і виконавчою владою та окресленою територією не заперечувало федералістської орієнтації керівництва УНР.

Проте на засіданні Центральної Ради, присвяченому цій проблемі, С. Шелухин, виголосивши історико-правові підстави для оголошення державної незалежності, ставив під сумнів безумовну зовнішню орієнтацію на федерацію з Росією. Пізніше у праці «Переяславський договір України з московським царем Олексієм 1654 р. і нинішні події» він наголошував однозначно, що з падінням царату Україна фактично повернула свій суверенітет [17, арк. 2].

За цих обставин Центральна Рада шукала підтримки у країн Антанти й намагалася встановити контакти з ними. Відтак, у жовтні-листопаді відбулися офіційні зустрічі і переговори між С. Петлюрою і представником Франції при російському головнокомандувачеві генералом Ж. Табуї. Його наступник, генерал Ніссель, мав розмови з М. Грушевським. Керівник французької військової місії в Румунії, генерал Бертель, повідомляв Париж про обнадійливі перспективи розвитку українсько-французьких відносин. «Треба за будь-яку ціну сприяти українському рухові, – вважав він, водночас додаючи, – в неавстрійському, несепаратистському, небільшовицькому сенсі» [14, с. 102].

Саме у ці дні, 13 грудня, на засіданні Центральної Ради голова уряду В. Винниченко офіційно проголосив створення в Україні зовнішньополітичного відомства – Генерального секретаріату міжнародних справ. Секретар міжнаціональних справ Олександр Якович Шульгин – засновник новітньої української дипломатії, молодий, але вже відомий громадсько-політичний діяч, член ЦК Української партії соціалістів-федералістів, Малої Ради – за дорученням М. Грушевського брав участь в переговорах з Тимчасовим урядом щодо надання Україні автономії. Коли, у відповідності з правовою концепцією Третього Універсалу, уряд УНР створив зовнішньополітичне відомство, О. Шульгин поринув у дипломатичні контакти і домогся перших успіхів у стосунках України з державами Антанти, насамперед Францією, Англією, Італією, Швейцарією і Чехословаччиною.

Чимало істориків Української революції відзначали, що у листопаді 1917 р. керівництву УНР надавався серйозний шанс порозумітися з країнами Антанти. Це, безумовно, могло радикально вплинути на події, які призвели до падіння Центральної Ради. У зв'язку з непевним становищем на фронті, Верховний

головнокомандувач генерал Микола Духонін звернувся до уряду УНР з проханням дозволити перенести Ставку до Києва. Але отримав згоду лише на Чернігів, або Ніжин, за умови присутності у ній представників України та інших національних державних утворень. 20 листопада В. Ленін і Л. Троцький призначили головнокомандувачем прапорщика Миколу Криленка. За відмову розпочати переговори про перемир'я з німцями, генерал М. Духонін був заарештований і вбитий більшовицькими матросами.

У зв'язку з цими подіями, військові місії Антанти при російській Ставці 22 листопада 1917р. перебралися до Києва. Серед них були: генерал Бартер (Англія), підполковник Лавернь (Франція), генерал Ромеї (Італія), генерал Такаяначі (Японія), генерал Коанда (Румунія), генерал барон де Ріккель (Бельгія) та інші. На залізничному вокзалі їм була влаштована урочиста зустріч з почесною вартою (60 моряків Чорноморського флоту). Гостей вітали представник Генерального секретаріату з військових справ Ю. Гасенко, комендант Києва генерал-лейтенант О. Цицович. Гості оглянули два українських піших полки та кадетів Української військової школи [14, с. 116].

Отже, восени 1917 р. столиця України стала осередком жвавих контактів і переговорів з представниками Антанти, які, перш за все Франція і Англія, висловлювали привабливі пропозиції і обіцянки. Безумовно, у ці дні суттєво зріс інтерес Антанти до України, що за слушною думкою істориків Ю. Павленка і Ю. Храмова, «був зумовлений, головним чином, їх цілком зрозумілим страхом перед ліквідацією Східного фронту і передислокацією дивізій Німеччини та Австро-Угорщини на захід, де на відстані 100 км від Парижа четвертий рік не стихали запеклі та виснажливі для обох сторін бої» [18, с. 75].

У ті дні австро-німецький Східний фронт під командуванням генерал-фельдмаршала Леопольда Баварського мав дві німецькі групи армій. Одна з них – генерал-полковника А. фон Лінгінзена (з березня 1918р. – генерал-фельдмаршала Г.фон Ейхгорна) – мала 20 піхотних, 5 кінних дивізій з артилерією та спеціальними частинами і діяла безпосередньо на українському напрямку. У березні 1918 р. ця група армій «Лінгінзен» була реорганізована в групу армій «Київ». В Україні діяла також 2-га армія генерала кінноти Е.Бем-Ермолі австро-угорських військ, що налічувала 8 піхотних і 2 кінні дивізії, загалом близько 450 тис. вояків. Саме у її складі діяв Легион Українських Січових Стрільців під командуванням підполковника М.Тарнавського [19, с. 307-308, 371, 376].

Отже, насамперед, військові діячі країн Антанти усвідомлювали значення тісних стосунків з Україною і намагалися переконати Париж про перспективність усілякої підтримки УНР. Керівник французької військової місії в Румунії і командувач союзними військами на Півдні Росії генерал Анрі-Матіас Бертельо у доповідній записці наголошував, що Україна практично відокремилася від Росії, має свій парламент і уряд. «Україна – найбагатший в Росії край. Вона може дати приблизно 500 тис. солдатів, її симпатії до Франції відомі ... Оскільки російський уряд все ще не існує (автор мав на увазі уряд білої Росії), а українська Рада стає все більше й більше мішенню для німецьких і більшовицьких сил, я доношу до вашого відома глибоке переконання діяти» [14, с. 112-113].

Наприкінці листопада і початку грудня французькі місії у Яссах (генерал Бертельо), у Петрограді (генерал Ніссель) і Парижі інтенсивно спілкувалися в питаннях України. На рішучі вимоги Бертельо Париж реагував менше, ніж на пропозиції генерала Нісселя, який писав прем'єрові Франції Ж.Клемансо: «Погоджуюся з послом – ми повинні підтримувати український уряд, але офіційне визнання, здається, передчасне. Теперішня тактика уряду України не дозволяє знати точно, що він чинитиме у майбутньому». Отже, уряд Франції схилився до пропозиції міністерства закордонних справ: «Утримуватися від заохочування до сепаратистської політики і бути надзвичайно обережними у питаннях незалежності України. Радше рекомендувати широку автономію» [14, с. 124,126].

Орієнтація зовнішньополітичного курсу УНР у бік Антанти внаслідок згаданих умов, похитнулася, але зберігалася. Одним з її палких прихильників був генеральний секретар закордонних справ Олександр Шульгин. 12 грудня він виступив з промовою, в якій окреслив найбільш сприятливий розвиток зовнішньої політики України. Він наголошував: «Ми змушені спиратися на віддалені західні держави. Ми повинні сказати цим державам – якщо вони хочуть допомогти Україні, то мусять дати відповідь на нашу ноту. Вони повинні визнати Українську республіку і надіслати сюди офіційних послів. Цим самим вони зміцнять наше становище» [14, с. 129].

О. Шульгин заручився підтримкою генерала Бертельо, який у середині грудня надіслав Президентові Ж. Клемансо вимоги негайно визнати Україну й ужити відповідних заходів щодо встановлення міждержавних стосунків. «Визнати зараз Україну означає захистити її від австрійського просування; звільнити хоча б Південний фронт від доктрини миру за будь-яку ціну; дозволити собі, як тільки ми будемо офіційно уповноважені, надіслати туди наших інструкторів, перебудувати армію, контролювати залізницю і постачання фронту. На мою думку, ми повинні визнати Українську республіку і дати їй нашу підтримку – тим повнішу, чим більше вона входить у наші наміри» [14, с.136].

Незважаючи на вимоги України до Антанти визнати її й надіслати офіційних послів та встановити дипломатичні стосунки відповідно до міжнародних норм, Париж обмежився делегуванням генерала Ж. Табуї французьким комісаром при уряді УНР. 5 (18) грудня 1917р. він передав голові Генерального секретаріату В.Винниченкові листа, у якому просив прийняти його для обговорення важливих справ щодо українсько-французьких відносин [20, арк.10-10зв]. Зауважимо, що раніше В. Винниченко відмовлявся від зустрічей з окремими представниками військових місій і категорично заявляв, що прийматиме лише офіційних послів держав Антанти після визнання ними України.

Позицію голови уряду УНР повністю поділяв О. Шульгин, який 17 грудня заявив впливовому французькому журналістові Жану Пелісьє: «Ми хочемо визнання нашої Республіки. Ми не обговорюємо це питання з численними посланцями, які звертаються до нас: сьогодні це може бути лейтенант, завтра – сержант, післязавтра – ад'ютант. Ми хочемо кваліфіковану особу! Ми стомилися давати інформацію. Треба діяти!» [14, с. 170].

Париж ніяк не міг визначитися щодо української проблеми. Довідавшись, що українська делегація відбула до Бреста у статусі спостерігачів на переговори Раднаркому з Центральними державами, 23 грудня в столиці Франції відбулася спеціальна конференція за участю Ж. Клемансо, міністра закордонних справ Франції С. Пішона, голови Військового комітету союзників маршала Франції Ф. Фоша, а також представників, які прибули з Англії, військового міністра лорда Мілнера, заступника міністра закордонних справ лорда Р. Сесіла, генерала Дж. М. Мак-Донау та ін. Французька сторона висловлювалася більш прихильно до України, англіїці пропонували висловлювати прихильність, але офіційно не визнавати за незалежну державу. Генералові Нісселю була передана телеграма із вказівками: французький уряд поки що не може визнати офіційно українського уряду без попереднього погодження з союзниками; водночас Франція визнає право народів на самовизначення і підтримуватиме український національний рух морально і матеріально [14, с. 153].

Між тим, 20 грудня 1917 р. розпочалася Перша українсько-більшовицька війна, а 23 грудня більшовики зайняли Харків і розгорнули наступ на Київ. У ті напружені дні генерал Ж. Табуї стурбовано писав до Парижа, про негайне прийняття рішення щодо визнання України, інакше Францію випередить Німеччина, визнає УНР і запропонує прийнятні умови миру. Проте цей звіт генерала надійшов до міністерства закордонних справ Франції лише 28 січня, а 5 лютого 1918 р. до Парижа надійшла доповідна записка генерала Бертельо. У ній він слушно відзначав, що «Україна панує над ситуацією, її існування стає для нас запорукою майбутнього використання інших угруповань... З економічного боку Україна і Дон панують над рештою Росії. Отже, наші зусилля повинні бути спрямовані головним чином на Україну. Діяльність французької групи, посланої до Києва, могла б бути вирішальною, якби була підтримана яким і щирим бажанням держав Антанти» [14, с. 166].

Наприкінці грудня 1917 р. Україна опинилася перед реальною загрозою втрати завоювань революції, оскільки не мала власних збройних сил, щоб захистити себе від більшовицької агресії. Відтак, по-суті в безвихідній ситуації, 24 грудня уряд УНР передав воюючим сторонам Центральних держав і Антанти ноту про намір взяти участь на Брестській мирній конференції. Від 4 січня її делегація на чолі з Всеволодом Голубовичем розпочала переговори. Приймаючи рішення про участь у переговорах, політичний провід УНР виходив з національних інтересів і розраховував укласти мир з Центральними державами й припинити агресію більшовицької Росії, оскільки її делегація теж брала участь у конференції. Поряд з цим, Київ вважав необхідним підтримувати добрі стосунки з державами Антанти. Серед прихильників орієнтації на Антанту було чимало впливових діячів, зокрема О. Шульгин, С. Петлюра, В. Винниченко, слід зауважити, і М. Грушевський ніколи не виявляв проницьких настроїв чи думок, про що заявляв відверто українській громадськості.

Тоді ж, у грудні 1918 р., голова французької військової місії генерал Ж. Табуї писав В. Винниченкові, що, хоча союзні держави ще не прийняли офіційних рішень про визнання незалежності України, він висловлює їй щире прихильне ставлення до уряду УНР й сподівання, що Україна буде союзником Антанти. 22 грудня (3 січня) генерал Ж. Табуї з великим піднесенням у зверненні до В. Винниченка доповідав, що передає українському урядові офіційні документи про визнання Францією української держави [20, арк. 10-10зв]. Аналогічно вчинив і представник Англії в Україні П. Баге, який запевнив, що його країна має добрі наміри і підтримуватиме Україну у розбудові її державності [21, с. 233-234, 242-243].

У ті дні, коли УНР була визнана Францією де факто незалежною державою, член французького посольства у Швейцарії граф де Шатоне писав М. Тишкевичу: «Отже, ми представлені офіційно перед новою державою, до існування якої Ви спричинилися з таким запалом» [22, арк. 29].

Проте ці та інші заяви і документи, надані представниками Антанти, не означали повного і офіційного визнання незалежної України й не набули державно-правових актів з боку відповідних урядів. Крім того, морально-політична і матеріальна допомога, яких прагнула Україна, ставилася у залежність від її участі у спільній збройній боротьбі проти країн Четверного блоку, від продовження війни, що стало дуже проблематичним у зв'язку із зовнішньополітичними акціями більшовицької Росії – заходами щодо перемир'я з Німеччиною і виходом із війни.

Оскільки згідно з домовленістю Парижа з Лондоном, Україна увійшла до зони діяльності Франції - як військової, так і дипломатичної, генерали Бертельо і Табуї у січні 1918 р. домоглися від уряду УНР поряд з делегацією у Бресті надіслати делегацію до Ясс на переговори з Антантою. В. Винниченко і О. Шульгин відгукнулися й негайно скерували 16 січня своїх представників на чолі з заступником міністра закордонних справ А. Галіпом. Українці зустрілися з представниками Франції, Англії, США, Італії й висунули вимоги: визнати незалежність України великими державами Антанти; встановити дипломатичні стосунки й надіслати послів до Києва; надати матеріальну і фінансову допомогу на пільгових умовах.

Проте країни Заходу обумовили виконання українських пропозицій багатьма застереженнями й заходами, здійснити які було майже неможливо. Отже, переговори не привели до позитивних результатів. А після проголошення IV Універсалу Центральної Ради і твердого поступу української делегації в Бресті як представників незалежної держави й визнання УНР Центральними державами, Антанта остаточно втрачає

інтерес до України. 1(14) лютого Бертельо розпачливо доповідав у Париж: «Головна влада проголосила повну незалежність України... Ні Франція, ні, я думаю, всі інші союзні держави не можуть визнати таке рішення. Наш інтерес на сході Європи – це сильна і єдина держава, така, як колись Росія. Лише така Росія може стати противагою Центральним державам... Проголошення незалежності зруйнувало б цю надію, а роздібнена Росія стала б німецькою здобиччю» [14, с. 215].

Таким чином, ще до підписання Україною мирного договору з Центральними державами у Бресті, Антанта в особі впливового представника Франції, остаточно визначилася щодо України і Росії. Коли після вступу до Києва військ більшовицької Росії їх командувач М. Муравйов зібрав представників Антанти, генерал Ж. Табуї заявив йому, що Франція виступає проти незалежної УНР і укладання нею Брестського миру й встановив, за його звітом до Парижу, нормальні стосунки з більшовиками. Водночас він відмовився далі перебувати у Києві. Після дозволу Парижу залишити Україну, французька місія (майже 100 осіб) та інші представники Антанти 23 лютого покинули Київ. У доповідній записці В. Леніну і Л. Троцькому Муравйов відзначав, що на зустрічі 13 лютого 1918 р. усі представники Антанти запевнили його у лояльності, засудили IV Універсал Центральної Ради та її мирні угоди з Центральними державами [23, с. 157-158].

Важко складалися й стосунки між Україною і США. Невдовзі, після появи у Києві військових місій Англії та Франції, у вересні 1917 р. туди з Москви прибув колишній американський консул у Римі Дуглас Дженкінс. Про тодішнє ставлення США до України красномовно свідчить той факт, що посол США у Петрограді однозначно застеріг американця не визнавати ніякого українського уряду. Отже, він лише раз мав неофіційну зустріч з державним секретарем у закордонних справах О. Шульгиним, і був, по-суті, пасивним спостерігачем подій Української революції. Все це було проявом національних інтересів США, які бачили Росію єдиною і неподільною державою, а українське питання вважали її внутрішньою справою.

«Найголовнішим питанням для Антанти й США в грудні 1917 р. було утримати Східний фронт проти Німеччини, – слушно зауважує О. Павлюк. – Союзники, насамперед Англія і Франція, горячково шукали на території Росії ті сили, які могли б продовжувати воєнні дії проти Німеччини до остаточної перемоги» [24, с. 375]. Захід вважав, що на це спроможна лише єдина Росія, про що свідчили заяви державного секретаря Роберта Лансінга на початку січня 1918 р. та проголошені з великою помпезністю у Конгресі 8 січня 14 пунктів президента Вудро Вільсона, в яких Україна навіть не згадувалася [24, с. 375].

Отже, значну роль у формуванні подібного ставлення до України відігравали доповідні записки посла Дженкінса до Вашингтона, в яких він безпідставно звинувачував керівництво Центральної Ради у пронімецьких настроях, а також закидав урядові «соціалістичну» політику. Антанта і США, безперечно не сприймали одного із пріоритетів зовнішньої політики України – боротьби за загальний мир без анексії і контрибуцій, що було проголошено у першій ноті Генерального секретаріату УНР від 24 грудня 1917 р. до урядів усіх воюючих держав. Важливим недоліком Центральної Ради, який спричиняв таке ставлення до неї з боку США, зрештою й інших країн Заходу, була автономістська концепція державного будівництва. Наслідком якої було те, що впродовж 1917р. вона не сформувала зовнішньополітичного відомства, засобами якого можна було винести українські справи на міжнародну арену. Лише у грудні 1917 р. О. Шульгин вперше звернувся з листом до уряду США у пошуках підтримки і налагодження контактів. Проте зневірившись у сприянні з боку Антанти і США, та можливості з їх допомогою зберегти незалежність і домогтися визнання, Київ все більше схилявся до сепаратного миру з Центральними державами, оскільки на миролюбні пропозиції щодо закінчення війни і загального миру Захід не відгукнувся.

Джерела та література

1. Грушевський М. С. На порозі нової України: Гадки і мрії / М. С. Грушевський. — К., 1918. — 120 с.; Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. С. Грушевський. — К.: Знання, 1991. — 240 с.
2. Винниченко В. Відродження нації [Текст]: (Історія укр. революції, mareць 1917 р. — груд. 1919 р.): в 3 ч. / В. Винниченко. — К.; Відень: Дзвін, 1920. — Ч.1. — 348 с.; Ч.2. — 328 с.; Ч.3. — 535 с.
3. Дорошенко Д. Історія України, 1917—1923 [Текст]: в 2 т.: Т. 1: Доба Центральної Ради / Д. Дорошенко. — К.: Темпора, 2002. — 321 с.
4. Шульгин О. Політика / О. Шульгин. — К.: Б. в., 1918. — 111 с.; Шульгин О. Початки діяльності Міністерства закордонних справ України / О. Шульгин // Український самостійник. — 1957. — Грудень. — Ч.4. — С. 29–32.
5. Супруненко М. І. Україна в період іноземної інтервенції і громадянської війни (1918 – 1920 рр.) [Текст] / М. І. Супруненко. — К.: Держполітвидав УРСР, 1951. — 343 с.
6. Симоненко Р.Г. Імперіалістична політика США щодо України в 1917-1918 рр. / Р. Г. Симоненко. — К.: В-во АН УРСР, 1957. — 304 с.
7. Хміль І. С. З прапором миру кризь полум'я війни. Дипломатична діяльність Української РСР (1917-1920). / І. С. Хміль. — К.: Вид-во АН УРСР, 1962. — 355 с.
8. Верстюк В. Українська Центральна Рада: [Навчальний посібник] / В. Верстюк. — К.: Заповіт, 1997. — 344 с.
9. Веденєєв Д. Зовнішньополітична служба України в період Центральної Ради / В. Веденєєв // Український історичний журнал. — 1997. — № 3. — С. 79–89; Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави 1917–1923 роки. [Монографія] / Д. В. Веденєєв. — К.: Національна академія СБУ, 2007. — 261 с.
10. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917-1921 роки з аналізом сьогодення [Монографія] / В. Сергійчук. — Львів: Свічадо, 2002. — 704 с.
11. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках [Монографія] / М. С. Держалюк. — К.: Оріони, 1998. — 240 с.
12. Соловійова В. В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917-1921 рр.: [Монографія] / В. В. Соловійова. — Київ — Донецьк: Ін-т історії України НАН України, 2006. — 394 с.

13. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). [Монографія] / О. Павлюк. — К.: Academia, 1996. — 188 с.
14. Косик В. Франція і Україна. Становлення української дипломатії (березень 1917 – лютий 1918). [Монографія] / Володимир Косик. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. — 264 с.
15. История Первой мировой войны. 1914-1918. В 2-х т. : Т.2. — Москва, 1975. — 606 с.
16. Керсновский А. А. История русской армии. В 4-х т. : Т. 4. / А. А. Керсновский. — Москва, 1994. — 364 с.
17. Центральний державний архів вищих органів влади і управління (далі – ЦДАВО України). — Ф. 4465. Колекція окремих документальних матеріалів українських емігрантських установ, організацій і осіб. 1901-1948 рр. — Оп. 1. — Спр. 972. — Арк. 2.
18. Павленко Ю. Українська державність у 1917–1919 рр. / Ю. Павленко, Ю. Храмов. — К., 1995. — 262 с.
19. Залесский К. А. Первая мировая война. Правители и военачальники / К. А. Залесский. — Москва, 2000. — 570 с.
20. ЦДАВО України. — Ф.2592. Фонд Народного міністерства закордонних справ УНР. — Оп. 3. — Спр. 3. — Арк. 10-10 зв.
21. Держалюк М. С. Берестейський мир і Україна / М. С. Держалюк // Пам'ять століть. — К., 1998. — №1. — С. 40-58.
22. Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі – ЦДІА у м. Львові). — Ф.681. Особистий фонд Михайла Тишкевича — дипломата і політичного діяча УНР. — Оп.1. — Спр.5. — Арк.29.
23. Антонов-Овсиенко В. Записки о гражданской войне. Т.1. / В. Антонов-Овсиенко. — Москва, 1924. — 314 с.
24. Павлюк О. Україна на Паризькій мирній конференції 1919 р. / О. Павлюк // Політика і час. — 1999. — № 1. — С.78-92.

Дацків І.Б. Політика Антанты в отношении Украинской Центральной Рады в 1917–1918 годах

В статье автором осуществлена попытка проанализировать и обобщить место Украинской Центральной Рады во внешней политике государств Антанты в 1917-1918 гг. Систематизация и проведение сравнительного анализа военно-стратегических и внешнеполитических позиций Великобритании, Франции и США, в контексте решения украинского вопроса. В исследовании уточнено место и роль Украины в военно-политических стратегиях государств Антанты.

Ключевые слова: Центральная Рада, Антанта, дипломаты, переговоры, правительство.

Datskiv I.B. Politics of the Entente in relation to the Ukrainian Central Rada in 1917–1918

This article is an attempt to analyze and to generalize the place of Ukrainian Central Rada in the external policy of Atlanta states in 1917-1918. Systematization and comparative analysis realization in military strategic and external political positions of Great Britain, France and the USA in the context of Ukrainian problem solving. The research has stated the place and role of Ukraine in the military and political strategies of Atlanta states.

Key words: Central Rada, Atlanta, diplomats, negotiations, government.

УДК: 355.484(477)(092)“1917/1921”

Е. І. Костишин

ВІЙСЬКОВО–ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СИМОНА ПЕТЛЮРИ У ПЕРІОД ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

У статті розглядається військово-політична діяльність Симона Петлюри у період Центральної Ради. Автор акцентує увагу на ролі С. Петлюри у процесі українізації армії, аналізує його діяльність на посаді голови Українського Генерального Військового Комітету (УГВК), простежує генезис поглядів щодо засад формування армії: від концепції народної міліції як регулярної армії до ідеї розбудови бездатної регулярної Української армії.

Ключові слова: С. Петлюра, Центральна Рада, Український Генеральний Військовий Комітет, народна міліція, українізація армії.

Лютнева революція 1917 р., яка призвела до краху самодержавства в Російській імперії, створила сприятливі умови для розгортання національно-визвольної боротьби колишніх російських колоній. Домінуючим фактором суспільно-політичного життя в Україні став національно-визвольний рух за відновлення її державності. Бурхливі події лютого-березня згаданого року пробудили широкі маси українства до самостійного політичного життя. Вже у березні-квітні в тиллових і фронтових частинах створюються українські військові комітети – виборні армійські органи національного типу. Вояцтво захоплювалося ідеєю власної державності і виявило бажання зі зброєю в руках здобувати незалежність України.

Проблемі створення національного війська присвячено чимало наукових праць. Питанню українізації армії присвятили увагу такі дослідники як В. Верига [1], В. Голубко [2], М. Ковальчук [3], В. Савченко [4], В. Сергійчук [5]. Проте, автори не завжди одностайні в оцінках ролі Симона Петлюри щодо побудови українських збройних сил. Відтак, авторка зробить спробу ще раз простежити участь Головного отамана УНР у формуванні національної української армії.